

במקום

לאנשים שאוהבים קיבוץ

כסלו תשע"ב • דצמבר 2011 • גיליון 34

עמ' 3

הקיבוץ השיתופי ושחרור האישה, פלג מור

עמ' 4

הם נפגשו במחאה באשדוד והחליטו להקים קיבוץ שיתופי יזמי, ראיון עם אילן אוריזר

עמ' 6

עזרא דלומי יוצא לבדוק את דמותו של הקיבוץ במציאות ובייצוגיו האמנותיים במציאות המשתנה

לנוכח המחאה העולמית

מסביב יהום הסער

היד הנעלמה אינה יודעת מימינה ומשמאלה. הקצאת שכר העבודה חסרת כל הגיון כלכלי. העולם מזדהם בקצב שמסכן ממש את קיומם של נכדינו. אולי בכל הזאת הרציונל הסוציאליסטי שלנו נכון יותר מהדת הקפיטליסטית

אסף אתר / חצרים

העולם

כמרקחה: מדינות המערב על סף פשיטת רגל, קברניטי המערב "הקפיטליסטי" נאבקים עם עצמם בשאלה – האם להציל את כלכלת המערב מקריסה? איך להציל? על "חוקי כל-כלת השוק" אף אחד בכלל לא מדבר... המדינה האחת שממשיכה לפרוח, מדינות עם מיליארד וחצי תושבים, איננה דמוקרטיה לברית וגם לא בדיוק כלכלת שוק; במערב צריחים בעיקר אוהלים: בארצות רבות מפוזרים הפגנות באלימות ברוטאליות. סיסמאות הקרב של המונים הולכים וגדלים הן: "לכבוש את וול סטריט", ו"אנחנו ה-99%". אחרית הימים הסוציאליסטית כבר כאן. הקפיטליזם הליברלי ו"כלכלת השוק" הרדיוניסטית פשוט את הרגל. יתכן מאוד שהטייקונים ינצחו שוב. כוחם גדול מדי. טיפשותו של ההמון הדמוקרטי גדולה מדי. אבל ה-99% לא ישובו להיות מה שהיו. האמונה הדתית-מיסטית בכוחה של היד הנעלמה, בחכמתה של כלכלת השוק הבלתי מרוסנת, בהפרטה בכל מחיר – האמונה הזאת פסה מן העולם. עיניים רבות הולכות ונפקחות. סוף סוף. אולי בכל זאת צדקנו כל הזמן?

ה-99% והאחוז הנותר

בגיליון "במקום" האחרון כתב עזרא דלומי על "פערי השכר". הוא תוקף את הנושא מצדו המוסרי בעיקר.

אני מבקש להביא ציטטה מתוך אחד ממאמריו של הכלכלן היהודי-אמריקאי זוכה פרס נובל פול קרוגמן בניירורק טיימס. קרוגמן תוקף את נושא הפערים מן הצד הכלכלי שלו: "כמה גיוון עתיד ארה"ב בשל כוח המשיכה המגנטי של ההבטחה לעושר אישי מהיר, שבמשך שנים משכה רבים מהצעירים הטובים והמבריקים ביותר לבנקאות השקעות על חשבון המרעים, השירות הציבורי ופחות או יותר כל מקצוע אחר?"

כי מה קורה היום בעולם המערבי? 99% מן האנשים עובדים קשה, מייצרים טלפונים חכמים, מטוסים, כותבים תוכנות מדהימות לאינטרנט, זורעים וקוצרים תבואה, מייצרים מכונות ובונינים אניות. ומכל זה אין להם מס-פיק כדי לגמור את החודש. ואילו 1% מן האנשים, יושבים במשרדים ממוזגים, שותים קפה, משתתפים בשיבות, מסתכלים במחשב מפעם לפעם, "מקבלים החלטות" ומרוויחים הון תועפות. הם לא חכמים במיוחד (עובדה, תראו להן

הם הובילו אותנו), הם לא הגונים במיוחד, הם עובדים עם החסכוניות שלנו ולעתים קרובות עושים לנו "תספורת", לפעמים אפילו קרחת. קרוגמן טוען שאין הבדל גדול בין ברני מיידוף לבין מנהל השקעות ממוצע, חוץ מזה שמייידוף יודע שהוא נוכל. מי החליט ששכרו של ברוקר בכורסה צריך להיות פי מאה גבוה יותר מזה של טכנאי המחשבים שמאפשר לו "לעבוד"? מי החליט ששכרו של מהנדס בינוני במפעל בינוני צריך להיות פי שלוש משכרה של מורה מצוינת בבית ספר מעולה? מי החליט שמי שמנקה לנו את הרחוב ראוי למשכורת רעב, ומי שמוכר לנו את המיכונות שנוסעות ברחוב הנקי הזה ראוי לשכר גדול פי עשר? מי החליט ששכרו של האוכר צריך להיות רק חלקיק משכרו של ספר ברקעות?

שוויון - הגיוני ומוסרי

לפי קרוגמן, ההגיון הכלכלי מחייב שלמה נרסיים, מורים, מדענים וכו' נשלם שכר הרבה יותר גבוה מאשר לברוקרים בוול סטריט. זה

(צילום: David Shankbone)

פשוט יביא יותר תועלת לציבור במדינה. אבל מי אמר שהכלכלה הקפיטליסטית מתנהגת בהגיון? לפי דלומי זה פשוט לא מוסרי לשלם שכר גבוה למרכז המשק ושכר נמוך לגנת שגידלה אותו וגרה על ידו. שניהם צודקים.

היד הנעלמה אינה יודעת מימינה ומשמאלה. היא לא מסדרת כלום. התחרות אינה תחרות. הקצאת שכר העבודה חסרת כל הגיון כלכלי. העולם מזדהם בקצב שמסכן ממש את קיומם של נכדינו. לחצי האנושות אין מים זרמים בבית או בסביבה, האמריקאים ממציאים את ה"טלפון החכם" שמייצר מאות אלפי מקורימות עבודה. בסין, אז ממה אתם מתפעלים שם בחוץ?

אולי בכל זאת השיטה שלנו, של שכר שווה לכולם (ועוד כמה כללים "מטומטמים" לא קפיטליסטיים) היא חכמה יותר ונכונה יותר גם מבחינה כלכלית? אולי בכלל הזאת הריציונל הסוציאליסטי שלנו נכון יותר מהדת הקפיטליסטית?

99% מן האנשים עובדים קשה, מייצרים טלפונים חכמים, מטוסים, כותבים תוכנות מדהימות לאינטרנט, זורעים וקוצרים תבואה, מייצרים מכונות ובונינים אניות. ומכל זה אין להם מספיק כדי לגמור את החודש

(צילום: David Shankbone)

המחאה בוול סטריט

הניס אקבל את העיתון כא אודע? כועסים על פרסום? רוצים לנסוע עזב בנאל אאר?

מערכת "במקום" מעוניינת לקבל מכם משוב.

1. אילו כתבות שהתפרסמו לאחרונה נהניתם לקרוא? 2. ספרו על נושאים שיעניינו אתכם לשמוע עליהם. 3. מה הייתם רוצים שישמרו?

נשמח אם תענו על השאלות ותשיבו לנו בדוא"ל: elad.bimcom@gmail.com או בדואר: אלעד הן, לוטס 12, נצרת עילית, 7591127

מחכים לתגובותיכם, מערכת "במקום"

הקמפוסים בארה"ב והציונות

אלי גורן / גבע

בחוג ליהדות סיפר אהרונסון שכאשר קמה מדינת ישראל הסתכלו האקדמיה והקמפוסים בארה"ב עליה וראו מדינה כמו התנועה הקיבוצית, התנור עה המושבת, ההסתדרות וחברת העובדים, יש עמדה דומיננטית. האקדמיה והקמפוסים בארה"ב אתגרו את הממשל האמריקאי ואמרו "אנחנו רוצים שארה"ב תהיה מדינה כמו ישראל: מדינה שיש בה יצירה משותפת וערכות הדדיות".

כאשר חל המשבר בתנועה הקיבוצית, בהסתדרות ובחברת העובדים וכאשר הפכנו לשולטים בעם אחר, גברה המגמה הפוסט ציונית והאנטישמיות בקמפוסים ובאקדמיה בארה"ב.

דבריה האחרונים של מזכירת המדינה הילרי קלינטון ב"פורום סבן" על הדמוקרטיה ועל החורף פש בישראל נוכח החקיקה האנטי-טידמוקרטית הם המשך לשינוי היחס בעולם לישראל.

נקווה שיהיה בעם ישראל ובנו את הכוח לחזור ולהיות למדינה ערכית ומוסרית.

במקום

לאנשים שאוהבים קיבוץ גיליון מס' 34

דצמבר 2011, כסלו תשע"ב יוצא לאור ע"י עמותת "חוג העמקים" יחד עם המטה השיתופי הקיבוצי עורך: אלעד הן מערכת: אלי גורן ומריו טויב עיצוב ועריכה גרפית:

בני בנגלס הדפסה: סולן הדפסות בע"מ, פתח תקווה מופץ בכל הקיבוצים בארץ הקוראים מוזמנים להגיב ולכתוב אלינו: דואר אלקטרוני: elad.bimcom@gmail.com טל': אלי - 054-6633322 אלעד - 052-5348554 תודה מיוחדת ללורד בוב מאנגליה על העזרה הגדולה בהוצאת העיתון לאור

הקבוצות השיתופיות - קיבוצים שיתופיים לכל דבר

כנס של מעגל הקבוצות. התחדשות הרעיון והמעשה השיתופי

קיומן של הקבוצות השיתופיות מפריך את הטענה הדטרמיניסטית לפיה "הצעירים לא רוצים קיבוץ". יש לחתור לתנועה שיתופית לשינוי החברה הישראלית על בסיס המטה השיתופי, תנועות הבוגרים ומעגל הקבוצות

דורון נדיב / משמר העמק

בתנועה

הקיבוצית השתרשה וטופחה הטענה הדטרמיניסטית לפיה המעבר ממודל שיתופי לדיפרנציאלי הוא בלתי נמנע ושעתידם של כל הקיבוצים ציגור לעבור להתנהלות דיפרנציאלית. חסידי הטענה גורסים שצעירים לא רוצים לחיות בקיבוץ ולא מעוניינים לחיות חיי שוויון ושותפות. לראייה הם מצביעים על העובדה שכ"מאתיים קיבוצים עברו להתנהלות דיפרנציאלית. לכל היותר הם מוכנים להסכיין לכך שצורת החיים השיתופית התאימה כמכשיר מגייס לתקופת המדינה שבדרך ולראשית המדינה, כאשר משימות ההתיישבות, קליטת העלייה וההגנה עיצבו את התודעה, אך לדבריהם, עם חלוף השנים התבטל הצורך במכשיר ויש להפרד מצורת חיים זו שאבד עליה הכלח.

התפישה הזאת משתלבת במערך הרעיונות הנאו-ליברליים שמציגים את הסדר המופרט כ"טבעי וכבלתי נמנע".

אורח חיים שיתופי ייחודי

כנגד הטענה בדבר הדטרמיניזם של הפרטה ניתן להציב את תנועות הבוגרים של תנועות הנוער הכחולות (הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר והמחנות העולים), יחד עם מעגל הקבוצות, בהן מתאגדים צעירים ומקימים התארגנויות שיתופיות חדשות ונרחבות. אבל מדוע שנסתפק בסיפור אנקדוטלי על תופעת הקבוצות השיתופיות החדשות כשקיים כבר גוף של ידע מחקר ורציני עליהן? ד"ר ניר מיכאלי כתב את הדוקטורט שלו על הקבוצות השיתופיות וקבוצות חוקרים בראשות פרופ' יובל דרור הוציאו לאור בשנת 2008 את מחקרה הנרחב בספר "הקבוצות השיתופיות בישראל".

החוקרים מציינים שבשלושת העשורים האחרונים מתרחשת בישראל תופעה של תחייה מחודשת של הרעיון והמעשה השיתופי. ברחבי הארץ נפרשות עשרות רבות של קבוצות שיתופיות צעירות, הכוללות מאות רבות של חברות וחברים. לדברי החוקרים, קבוצות אלו הן תגובת נגד לתהליכי השינוי העמוקים בתנועה הקיבוצית ובחברה הישראלית, שהשפיעו על תנועות הנוער החלוציות.

צעירים בקיבוץ ובעיר, שבנעוריהם ספגו ערכים שיתופיים, תפישות ציוניות-סוציאליסטיות ומסרים אלטרואיסטיים, חוו בהתבגרותם, החל משנות השמונים של המאה העשרים, תהליכי שינוי תרבותיים-חברתיים רבי עוצמה. החלופות שעמדו בפניהם היו להשלים עם השינוי ועם תהליכי הפרטה או לדבוק בעולם התפישתי שבו גדלו ולנסות לייסד מציאות אחרת המגשימה אותה.

צעירי הקיבוץ והעיר נענו לאתגר ובחרו לייסד מציאות אחרת בקבוצות השיתופיות החדשות, בקיבוצים העירוניים, בתנועות הבוגרים ובקיבוצים החינוכיים.

החוקרים קובעים שאין ספק שהקבוצות השיתופיות הן ממשיות התנועה הקיבוצית, אך הקיבוץ ציית שלהם היא שונה. הם מקיימים קהילות שיתופיות משימתיות המקיימות אורח חיים חינוכי-קהילתי במקום חקלאי-עשיתי; הם מקיימים חברותא אינטימית שבה עשרות בודדות של שותפים ולא התאגדות קהילתית של מאות נפשות; הקבוצות שותפות באופן מתמיד באזורי הפיתוח העירוניים ולא שותפות רק לתקופת בחירות ושנת שירות בלבד. לעתים קרובות הקבוצות פשוט חיות בערים ובמקרים אחרים הן מקיימות שם משימות קבועות.

הפרכת הטענה הדטרמיניסטית

כמי שמלווה מזה שנים, לא כפעיל אך כשותף לדרך, את הקמת קבוצות הבוגרים, המחקר מאשש ומחזק את התרשומתי שבוגרי התנועות ביצעו מהלך של התחדשות הרעיון והמעשה השיתופי בתנועה הקיבוצית ובישראל. מהלך זה בולט במיוחד לאור תהליכי השקיעה הציבורית, התודעתית והפיזית של התנועה הקיבוצית ושל כ-200 מקיבוציה.

עלינו לראות בקבוצות השיתופיות שהקימו קיבוצים חדשים - בעיקר בערים, אך גם באזורים חקלאיים - קיבוצים לכל דבר. קיבוצים שמקדמים מים בלבה של החברה הישראלית את הרעיונות בהם אנו מאמינים - כינון מדינת רווחה סולידרית וסוציאלי-דמוקרטית השואפת לצדק חברתי. דבר זה התחוויר כשקבוצות אלה עמדו בחזית המחאה החברתית של קיץ 2011 וניתן לזקוף לזכותן חלק נכבד מהתוויית דרך המאבק.

הקבוצות השיתופיות מונות היום כ-2,000 חברים צעירים, כאשר כל שנה מצטרפים לקבוצות אלה עוד כ-200 חברים נוספים. קיבוץ ממוצע בתנועה הקיבוצית מונה כ-250-200 חברים. זאת אומרת ש-2,000 צעירי הקבוצות השיתופיות שווים במספרם ל-8 קיבוצים. זהו מספר לא מבוטל בהתחשב בגידול בקבוצות אלה ובעובדה

שכל חברי קיבוצים אלה הם צעירים. לכן חברי הקיבוצים השיתופיים יכולים לשאוב עידוד רב מהקמת תנועות הבוגרים של התנועות הכחולות ומהקמת קבוצות שיתופיות במסגרת מעגל הקבוצות ולראות בהם שותפים טבעיים לדרך.

אם מצרפים את תנועות הבוגרים, מעגל הקבוצות ובני ובנות הקיבוצים השיתופיים מתקבלת ראייה לכך שבמאה ה-21 צעירים וצעירות רואים בקיבוץ השיתופי בית ודרך ושהטענה הדטרמיניסטית שגויה ומופרכת.

ועוד הערה בנוגע לטענה הדטרמיניסטית: עד הקיץ האחרון היה נדמה שהנאו-ליברליזם הוא חוק טבע שאין לשנותו. המחאה החברתית הגדולה בתולדות מדינת ישראל הוכיחה שהאדם הוא יצור חברתי שיוכל לבחור בין אלטרנטיבות.

הברית השיתופית

לפני שנתיים הקמנו במטה השיתופי את "הברית השיתופית". זוהי ברית בין המטה השיתופי וחברי התנועות הכחולות שמטרתה לבחון כיצד להעמיק את הקשר והשותפות. ברית זו נותנת תקווה שבעתיד נוכל להקים את התנועה השיתופית, שתהיה מורכבת מהקיבוצים השיתופיים והקבוצות השיתופיות, שכוללת גם את מעגל הקבוצות שבחר להצטרף למטה השיתופי בשנת 2011.

הקמת התנועה השיתופית על-ידי קיבוצי הברית עשויה לחזק הן את קיבוצי המטה השיתופי והן את הקבוצות השיתופיות. קיבוצי המטה יחוו שו לראשונה מזה שנים את תחושת הגידול עם ההצטרפות לשורותיהם של עוד קיבוצים ועוד צעירים, הצטרפות שכבר קיימת בפועל אך אינה מגיעה לתודעה. הקבוצות השיתופיות יחוו את הגב הרחב שייתנו להם הקיבוצים השיתופיים הוותיקים והמבוססים.

הקמת התנועה השיתופית חיונית גם כדי לקדם - יחד עם עוד קבוצות בחברה הישראלית - את שינוי סדר היום החברתי-כלכלי במדינת ישראל. יידרשו הרבה תעצומות נפש, משאבים ואורך רוח כדי להפוך את המחאה החברתית של קיץ 2011 מרעיון נשגב למציאות.

ליאיר קורן

אתך באבלך על מות

אביך ז"ל

שלך בידירות

חברייך מהמטה השיתופי

חנוכה - בין "תג מחיר" למחאת האוהלים

יהודה המכבי: קנאי דתי או מהפכן חברתי? (איור: גוסטב דורה)

איזה סיפור חנוכה נרצה? של פנאטיות דתית? של נסים אלוהיים? כדאי להזכיר שהמתיוונים היו עשירים בני המעמד הגבוה והמכבים, לעומתם, היו בני המעמד הפשוט, איכרים מן הפריפריה. חנוכה מזכיר לנו שבעלי הממון והשררה אינם בלתי מנוצחים

רעות רון / קיבוץ משעול, שיטים - מכון החגים

חנוכה הוא חג רווי סמלים וגם רווי פאתוס. חג של ניצחון דתי ולאומי, של התגברות האור על החושך במובן הקוסמי (היום הקצר ביותר בשנה), במובן התרבותי (נאמני היהדות מול מתיוונים) והצבאי (מכבים מול יוונים).

נשאלת השאלה מה לחילונים הומניסטים וסר-ציאליסטיים ולחג זה שראשיתו בפולחן פגאני, המשכו בקנאות דתית ואחריתו בסיפורי נסים? אבל התמונה התרבותית וההיסטורית תמיד מורכבת יותר.

עברייני "תג מחיר", אותן פעולות טרור המור פנות כלפי ערבים, כלפי פעילי שמאל ולאחר-נה גם כלפי כוחות הביטחון, יכולים היו למצוא (וודאי גם מוצאים) השראה בסיפור החנוכה. סיפור הקנאות של מתתיהו הכהן ש"כליותיו זעו" למראה יהודי העושה כמצוות חיילי המלך היווני וזוכה לפסל, והוא הורגו במקום, מצביע על האופי הדתי הקנאי של מעשה המרד.

לכאורה אם כן, מרד החשמונאים הינו מרד דתי קיצוני, שמגיע לאחר מאבק פנימי קשה של מתיוונים - משכילים, אנשי העולם הגדול, פתוחים, המקבלים באהבה את השפעת תרבות המערב, מול המכבים - פנאטים שנאמנים לתורת אבותיהם, ולא מוכנים לקבל תרבות אחרת. האמנם זהו המסר אותו אנו רוצים לחגוג ולהע-

לות על נס?

ואם כבר בנס עסקינן, הרי שמוקד חג החנוכה לאחר חורבן בית המקדש והיציאה לגלות, אינו עוד המרד, הגבורה והניצחון הצבאי, אלא נס פך השמן. אותה אגדה תמימה שמסיטה הצדה כל רמז לריבונות, ללחימה ולמעשה אנושי ומעמידה את מעשה האל הפלאי כהסבר האולטימטי טיבי לחג ולמנהגיו. מדוע שמונה ימים? כי השמן הספיק לשמונה ימים! מדוע סופגנייה ולביבה? כי מכינים אותן בשמן. מדוע חנוכייה? למען פרסום הנס!

האם זהו הסיפור כולו? האם עלינו לחוג את חג הקנאות והפנאטיות? את חג הנס האלוהי?

אם נעייין בסיפור ההיסטורי קצת יותר מקרוב נוכל לגלות רבדים נוספים. המאבק בין המתיוונים למכבים לא היה רק מאבק דתי, הוא גם ואולי קודם כל מאבק מעמדי. המתיוונים היו עשירים בני המעמד הגבוה, הם ישבו במרכז הכיכלי והפולחני והיו מקורבים לשלטון וזכו לטובות הנאה בזכות מעמדם ותפקידם.

המכבים, לעומתם, היו בני המעמד הפשוט, איכרים מן הפריפריה. הם קרסו תחת נטל המסים שהושתו עליהם מהשלטון היווני באמצעות פקידות של המתיוונים. יש כאן סיפור של ציבור רחב שלא מצליח לפרנס את עצמו כי הוא נאלץ לשאת על גבו קומץ אנשים עשירים ובעלי השפעה, שחיים על חשבון הממון. עד שאותו ציבור

מחליט: "לא עוד" ויוצא לרחובות לדרוש צדק חברתי, או במקרה זה, אל ההרים והמערות.

גם סיפור הנס, שבא לידי ביטוי מובהק בתפילת "על הנסים": "על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות... שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה... ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים" ניתן כנראה לפרשנות נוספת.

וכך כותב אהרון זאב בשירו "הנס של הלב האמיץ" (שלצערנו אנו מכירים רק את בתו האחרונים שהולחנו)

הנרות הללו אָנו מְדַלְקִים
עַל הַנְּסִים וְהַנְּפִלְאוֹת
שֶׁבְיָמֵינוּ הָהֵם וּבְזִמְנֵנוּ הַזֶּה.
נְסִים וְנְפִלְאוֹת
שֶׁנַּעֲשׂוּ בְיַדֵּי אָנוּשׁ -

הַנֶּסֶם שֶׁל הַלֵּב הָאֲמִיץ,
הַפְּלֵאָה שֶׁל רוּחַ הָאֶרֶץ,
זוֹ אֲשֶׁר גָּבְרָה עַל צְבָאוֹת מְמַלְכוֹת גְּדוֹלוֹת,
הָאֲדִירָה הַלֵּים, חֲזָקָה מוֹעֲטִים
וְתַתָּן לָהֶם נֶצְחוֹן.

אָנוּ נוֹשְׂאִים לְפִידֵים בְּלִילוֹת אֶפְלִים,
זוֹרְחִים הַשְּׂבִילִים מִתַּחַת רַגְלֵינוּ

ומי אֲשֶׁר לֵב לוֹ הַצְּמָא לְאוֹר -
יִשָּׂא אֶת עֵינָיו וְיָבֹוא אֵלֵינוּ לְאוֹר
וְיָבֹוא!

נס לא קרה לנו, פך שֶׁמֶן לֹא מְצָאנוּ
לְעִמְקֵי הַלֵּב, הַהֲרָה עָלֵינוּ
מְעִינֹת הָאוֹרוֹת הַגְּנוּזִים גְּלֵינוּ
נס לא קרה לנו, פך שֶׁמֶן לֹא מְצָאנוּ
בְּסֻלֶּעַ חֲצִבְנוּ עַד דָּם וְיָהִי אוֹר.

ובכן, הנס יכול להיות הלב האנושי והיכולת שלנו למצוא את הכוחות שבנו, ובעיקר למצוא את כוחות היחד שבנו.

הקיץ האחרון הזכיר לנו שאנו ציבור, שמה שכל אחד עובר בפינתו שלו גם חברו חש ושיחד יש לנו כוח. הזמן שעבר מאז המחאה הראה לנו, שוב, מה רבה הדרך בעמק ובהר ועד כמה קשה לחצוב בסלע, למצוא אור.

אבל חנוכה מזכיר לנו שהמעטים (בכוח ולא במספר) יכולים לנצח את הרבים, שהפריפריה החברתית, הכלכלית והגיאוגרפית יכולה להגיע למרכז, שבעלי הממון והשררה, גם כאשר הם מגובים בכוחות גדולים מן העולם, אינם בלתי מנוצחים, שהאור יכול לגבור על החושך ושכל אחד הוא אמנם אור מאוד קטן אבל כולנו אור איתן; חג שמח

הקיבוץ הפמיניסטי

בעוד האישה העירונית פורצת החוצה מן הבית ושואפת להפטר מעיסוקיה המסורתיים, נשאבת חברת הקיבוץ המופרט אל המטבח והסירים שבביתה ועוד חושבת שזאת "התחדשות"

פגל מור / מעוז חיים

עובדה

ידועה היא שהמוסדות המשותפים בקיבוצים (אפילו בשי"תופיים) הולכים ונעלמים. זה קורה בשל "השינוי" המבטא פחות יחד ויותר לחוד או בשל הכניעה לדר"י שההתייעלות ולהתנהלות עסקית, שהרי בשפתנו החדשה שיתוף נחשב לבלתי יעיל.

הלינה המשותפת הוותיקה כבר מזמן לא נראית במקומותינו. נותרו ממנה רק סיפורים אופנתיים על הע"וול הנורא שגרמה (מי שרוצה להווכח עד כמה בטוחים הילדים בחוג מש"פחתם וכמובן בלינה המשפחתית, המקובלת בכל העולם, מוזמן להציץ בטורי הפלילים בעיתונות היומית) וכמה מחקרים באקדמיה. כך גם ארו"חות הערב והבוקר בחדרי האוכל וב"חלק מהמקומות חדרי האוכל עצמם. בכמה מהמקומות עצם המושג "בית הילדים" נעלם.

כמה מאתנו שמחים על כך שחלק מהמוסדות עדיין קיימים. אחרים

ששים על כל סגירה נוספת ורואים בה התייעלות. יש גם כאלה שעזבו את הקיבוץ בנפשם אך שכתו ללכת ממנו בגופם. עתה הם נשארים בו כי ריח הפירוק וחלוקת השלל עלה באפם. עבורם כל חיסול מוסד שית"י פי הוא חלק מהגשמת חזונם. בינתיים הם יורדים לחיי חברה לקיבוץ בה תבטאויות המווללות ומכפישות את כל מה שנשאר משותף ומציגות אותו כארכאי ובלתי רלוונטי.

רשת המוסדות המשותפים שיקפה את מה שהיה הקיבוץ או כשם שס"גירתם משקפת את מה שהוא היום. הם הרחיבו את תפקודיו ומסגרתו של התא המשפחתי הרגיל לרמה של כלל הישוב. צרכים שברוב החברה האנושית הם עניין משפחתי, נעשו בקיבוץ לעניין הכלל ותחת אח"ריותו: המזון והכנתו עברו למטבח ולחדר האוכל הכללי; גידול הילדים נעשה בבתי הילדים הפתוחים ומתפקדים כל היממה על ידי מטפלות שזו עבודתן; לטיפול בביגוד ובהל"בשה הוקמו המכבסה ומחסן הבגדים וזו רק רשימה חלקית.

עול העיסוק בנושאים אלה בתא המשפחתי המסורתי, כפי שהוא מחוץ לקיבוץ, נפל בדרך כלל על הנשים. הקיבוץ ומבנה המיוחד ש"חררו את התא המשפחתי מחלק גדול מתפקידיו המסורתיים. במקורות נכתב "אשתו זו ביתו" (יומא א' א'). בשפת ימינו הבושה, זכתה האמירה הזו לניואנס סקסיסטי ולפיו מקום האישה במיטה או במטבח.

פוך דרך בשוויון

הקיבוץ השיתופי נחשב היום מיושן והנה דווקא במסגרתו התרחשו פרי"צות דרך שבחברה הכללית וברוב מדינות העולם הן עדיין יעד להשגה: לא רק שפחתו מאד עיסוקיה המסורתיים של האישה בביתה, גם תלותה הכלכלית בגבר פסקה. האישה נחש"בה חברת קיבוץ בזכות עצמה וכזו קיבלה תקציב אישי שווה לזה של הגבר. בעוד במקומות אחרים אר"גוני נשים עדיין נאבקים על "שכר שווה תמורת עבודה שווה", בקיבוץ השוויון בתקציבים בין המינים היה מובן מאליו.

דילמה מסוג זה מעור"לם לא עמדה בפני האישה והאם חברת הקיבוץ ולא היוותה מכשול ליציאתה לעבודה - עלות שהות היל"דים במוסדות החינו"כיים לסוגיהם נפלה על החברה כולה, במנותק לחלוטין ממצבה הכלכלי של משפחת הילד וכזוהר ההשתכרות של הוריו.

דוגמה נוספת לדרך בה הק"דים הקיבוץ את הפמיניזם המור"דרני הוא בתחום הזוגיות. לקרוא לבן הזוג "אישי" או כינוי דומה במ"קום "בעלי" השגור, המרמז על היות האישה קניינו של הגבר, אינו פטנט חדש של פמיניסטיות בנות זמננו: כך נהגו כבר החלוצות מהעלייה השנייה והשלישית. יוסף בוסל, ממייסדי דגניה, קשר בדבריו את רעיון הקבוצה עם שחרור האישה והטיפול בילדים: "רעיון הקבוצה הוא כולו חי"

אולי לראשונה בתולדות האדם שוחררה האישה מתולת הכלכלית בגבר (איור: יעקב גוטרמן)

דוש. החילוני חיים חדשים משותפים במובן חברותי וב"שחרור האישה בחברה. היל"דים הם רכוש כללי וחינוך כללי אנחנו צריכים לתת להם."

בוסל טבע בכנרת ב" 1918 ומה שאמר נשמע היום נלעג במידה רבה - הילדים אינם רכוש, ודאי לא כללי. ובכל זאת יש בהם טעם: גם היום חי" (המשך בעמ' 4)

קיבוץ אשדוד

חמישים משפחות שנפגשו במהלך המחאה החליטו שבמקום להמשיך להיאבק על הקיום יום הן יכולות ליצור קיבוץ שיתופי חדש ויזמי. שיחה עם אילן אוריזור, ממובילי הקבוצה

אלעד הן / קיבוץ משעול

המחאה

הוציאה מספר חסר תקדים של מוחים לרחובות, והנה, כמה חודשים לאחר מכן, נראה שהציבוריות חזרה בהרבה מובנים לנמנום אופייני. בקיץ קראו לשינוי דרכה של המדינה, אך השלטון נראה יציב מאי פעם. אך השקט הזה מסתיר נתיבי חיים רבים שהשתנו במהלך הקיץ. באשדוד הבינו חלק מיושבי מאהל המחאה, תוך כדי שיחות ודיונים יומיומיים, שהם רוצים שינוי של ממש בחייהם. מאז הם בחיפוש אחר דרך להקים יחד קיבוץ שיתופי או להצטרף לאחד. אילן אוריזור (40), כבר היה טעון לגבי המציאות החברתית בארץ עוד

לפני תחילת המחאה החברתית. הוא חי במושב אמונים שליך אשדוד, נשוי ואב לארבעה.

אילן: "היית מ'פ' בצנחנים ויש לי מעגל גדול של חברים באזור שחלקם היו חיילים שלי. בתקופה שלפני המ' חאה גלגלתי איתם שיחות ארוכות, איך ייתכן שאדם ששירת שש שנים בצבא, שעשה הכול 'כמו שצריך' בלי לעגל פינות, לא מצליח להניע את הגלגל, לרכוש דירה ולתת חינוך טוב לילדים. 'הרעיונות התבשלו יחד עם קבוצת החברים הזאת, אבל כשהמחאה פרצה היא הקדימה אותנו. איך שהמחאה הת' חילה לקחתי רשת צל של מאתיים מטר, הלכתי לחוף אשדוד ופרשתי אותה, התחברתי לגרטר, שמתי שלטי מחאה והתחלתי להזמין אנשים. מעגל החב' רים שלי הצטרף לשם ומלכד לעסוק

במחאה ובעבודה היום יומית שלנו, ריי ברנו כל ערב על הבעיות במדינה ומה אפשר לעשות מולן.

"למעגל הראשוני הצטרפו אנשים רבים שהיום הם עיקר הקבוצה, שמור' נה היום חמישים משפחות. מכולם עלה רצון עז ליצור חממה של חינוך טוב ל' לדים, להפסיק לעסוק בתחרות חומ' רנית ובמשחק של השרדות, וגם רצון לעשות לטובת הכלל."

ואיך הנעתם מהרצונות האלה דווקא לרעיון הקיבוץ השיתופי?

בזמן המחאה ועד ליום הפינוי בילינו במשך שלושה וחצי חודשים יום ולילה במאהל עצמו. ניהלנו שם חיים תקינים כמאהל לכל דבר. היה מקרר, אוכל, אני שים יצאו משם לעבודה. כל ערב ער' כנו ישיבות ושיחות. זאת הייתה חווייה

משותפת שהראתה שאפשר לעשות דברים משמעותיים יחד. עלו כל מני רעיונות במהלך השי' חות. בהתחלה חשבנו ללכת כגוש לאחד הבנקים ולהקים קבוצת רכי' שה ולרכוש דירות בערבות הדדית. אבל אחרי כמה זמן החלטנו שזה לא מה שאנחנו מחפשים. חלק מהביקורת שהיתה על המאהלים אמרה "אם יקר לכם צאו מהערים". חשבנו על זה ולנו זה נראה כמו רעיון לא רע. התחלנו לחשוב שהכי טוב לנו ללכת למנהל מקרקעי ישראל, לחפש אדמה, לה' תיישב ולהקים קיבוץ. כשהתחלנו להעמיק בעניין ראינו שהנושא של קרקעות הוא מורכב מאוד. הקרקעות כאילו שייכות למדינה אבל הן כולן למעשה תחת שליטה פרטית ולמי שמחזיק בקרקע יש אינטרס פרטי להמשיך ולהחזיק אותה. הסתובבנו ושאלנו במוסדות המדינה ואמרו לנו דבר מצחיק: "אין מדיניות יישוב". אין פעולה של המדינה לפיזור האוכלו' סיה. מעדיפים שכולם יתרכזו ויצטר' פפו בתוך הערים, כי לא רוצים לה' שקיע ביצירת התיישבויות חדשות. פנינו לתנועה הקיבוצית, לתנועת המושבים ולאחרים. מי שבלט בר' צון שלו לעזור לנו זה דווקא התנועה הקיבוצית.

איזה אנשים הצטרפו לקבוצה?

הקבוצה שלנו אינה של משפחות קשות יום. מדובר באנשים שעובדים, מתפרנסים, עושים את מיטב יכולתם להתקיים וזה לא מספיק בארצנו. בקבוצה יש שכירים ועצמאיים. אני עצמי שכיר בחברה. בקרב העצמאיים יש בעלי עסקים קטנים וגדולים, שמור' כנים לקחת את המרכז העסקי שלהם

התחדשות

למי אכפת מה תרמט עשית בוקנתה ידידי שמח בנות ופנתה, ההתחדשות ממהרת בגאון לאחור תקציבה יחייב עת תורד אלי בור.

שוב לא ישמע בחרצ צליל פעמון המתחדש אלילו צליל הממון, האסקימוסים נטשו קנים על הקרח המתחדשים עזבונו בצד הקרח.

לרצים לאחור את מרוץ הקדמה העמק הוא ערה, הוא אדמה, אותה חנקו קנה בעסקה סיבובית מזלו שוב אינו יכל להביט.

הקרקע שנתנה לעובדה ולשומרה עבור "מתחדשים" היא סתם עוד סחורה. מלך הנדל"ן שבועה לא ידע: ציונות, הת'שבות, תם, לעודה.

ראובן עזריאלי רמת יוחנן

(איור: יעקב גוטמן)

הקיבוץ הפמיניסטי

(המשך מעמ' 3)

נוך הילדים בקיבוץ השיתופי הוא עניין לחברה כולה: בתקציבים שהיא מקדי' שה לחינוך הבלתי פורמלי, באחזקת בתי הילדים, במימון חינוך מיוחד ליל' דים הזקוקים לו ובעזרה למשפחותיהם.

אין שגלגל מסתובב

הצלחתם של בוסל וממשיכי דרכו בניסיונם ל"שחרור האישה בחברה" לא היתה שלמה. הרוב המוחלט של מקומות העבודה שהעבירו תפקידים מהתא המ' שפחתי לרמת הקיבוץ כולו הוחזקו בידי נשים. ענפי הביגוד, המזון, חינוך היל' דים ושירותים אחרים נחשבו "נשיים". גבר כי נקלע לעבודה בבית ילדים גרר

הרמת גבה או אף גיחוכים מאחורי גבו. מאידך, נשים כמעט ולא פרצו לעיסו' קים שנחשבו גבריים. מבחינה אחרת הייתה הצלחתו של הקיבוץ פנומנלית - אולי לראשונה בתולדות האדם שוחררה האישה מרוב עיסוקיה השגרתיים, המתישים והבל' תי נגמרים במשק ביתה ונותקה תלו' תה הכלכלית בגבר. כך אפשר הקיבוץ לאישה להיות אדם ריבוני כראוי לה, גם בביתה, הרבה לפני שנעשה רעיון שח' רור האישה ל"תקיין פוליטית", והדיבור רים עליו נעשו שגורים במקומותינו. אם כן, התחדשות אמיתית במעמד האישה בקיבוץ היתה צריכה לקחת את הבסיס הקיים בקיבוץ של שחרור

האישה ממטלות הבית ולפעול כדי לש' בור את גבולות המקצועות ה"גבריים" וה"נשיים" לרווחת כולם. איך שגלגל מסתובב לו. הצופה בתה' ליכים העוברים על הקיבוץ בן'זמננו - ההפרטה העמוקה וההידמות לעיר - אינו יכול שלא להשתאות: בעוד האישה העירונית יוצאת החוצה מביתה ושואפת להפטר מהעיסוקים הביתיים שהיו מנת חלקה כל השנים, האישה בקיבוץ הולכת וחוזרת לביתה, נוט' לת מחדש את עיסוקיה המסורתיים של האישה בתא המשפחתי ואפילו תומ' כת כביטולם של המוסדות השיתופיים שאפשרו לה בעבר מידה חסרת תקדים של שחרור.

איך ייתכן שאדם ששירת שש שנים בצבא, שעשה הכול 'כמו שצריך' בלי לעגל פינות, לא מצליח להניע את הגלגל, לרכוש דירה ולתת חינוך טוב לילדים

ולחכנים אותו לתוך יחידה אחת של קיבוץ שיתופי. זאת קבוצה אנושית עם פוטנציאל אדיר, שרק צריך לתת לה את הכלים המתאימים.

איך היה המפגש עם התנועה הקיבוצית?

אנחנו רוצים שטח אדמה להקים קי' בוך שיתופי, סוציאליסטי, שייתן חי' נוך טוב לילדים, שתהיה בו תעסוקה

עזרא דלומי
צילומים: ש.י. ©

יוחזר הצבא האמריקאי לעיראק

(פלסן, סאסא)

שמאלית / בכיפה

גם חדר אוכל היה סוג של בית כנסת, רק ששם אכלו שחרית, מנחה וערבית, במקום להתפלל שחרית מנחה וערבית. וחוג מזה גם לשם נכנסו אנשים עם כובע על הראש. השניוני היחיד הוא שהחברים יתחילו לקרוא את "בשבע" במקום את דף המזכירות ויהיו קצת יותר יהודים. החברות יישבו מאחור?? מה, באוטובוסים זה לא ככה?!

(ז. שור, מברך על תופעת בתי הכנסת בקיבוצים)

חצר ראשונים בדגניה אי תקרא, עם הקמת בית הכנסת במקום, לחצר הראשון לציון

כאילו שבקיבוץ של פעם לא היתה הפרדה בין גברים שהלכו לשדות לנשים שהלכו לבתי ילדים

(מזכירות מרחביה)

החברות שמגיעות לבית הכנסת בקלנועיות מתבקשות לא לחנות במקום השמור לגברים!
(מצובה, רב הקיבוץ)

שמאלית / לכבוד החנוכה

זה לא שחזרתי בתשובה, אבל השנה באמת קרה לי נס

(א. רייכמן)

נס פך החלב

נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו לעמק הלכנו, ההרה עלינו מעיינות הממון הגנוזים גילינו

נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו בתנובה חצבתי עד דק ויהי אור!

(הנ"ל)

יזכור 2011

גם בחג החנוכה, יזכור עם החקלאים והרפתנים את חמשת המיליונים מכספי תנובה, שאבדו בחולות גליליים לבלי שוב. ננצור את זכרם לעד, כי לכל אחד מאתנו היה בהם חלק

התחושה היתה שבקיבוצים לא יותר מדי מתלהבים לקלוט ובטח שלא קבוצה כ"כ גדולה. אנחנו קבוצה הומוגנית של חמישים משפחות וכל הזמן רוצים שנתפצל, ולנו זה לא מתאים

בוצים הבינו שהם קיבלו ארמות יקרות והתחילו להפריט אותן כדי להרוויח מהן. בעבר אדם היה מצטרף לקיבוץ יותר בקלות. היום התחושה היא שהרכבה מהקיבוצים רוצים לשמור את הנכסים לעצמם.

יזמות עסקית שיתופית

חברי הקבוצה אינם מסתפקים בהישיבה על שיתוף וערכות הרדית ורואים גם ביזמה העסקית מפתח לחיים הקיבוציים בהם הם מעוניינים. בשיתוף, שאלתי את אילן מה לגבי האפשרות שיקימו קיבוץ עירוני. "הקושי עם זה הוא שאנחנו רוצים ליצור יזמות עסקית גדולה שתיתן תעסוקה לכל החברים בקבוצה". הוא הסביר לי.

על איזה מין עסקים חשבתם?

כיוון עסקי אחד שאנחנו רוצים לקדם הוא עבודה מול יבואנים בנמל אשדוד. על סחורות שעומדות בנמל משלמים דמי אכסון. לכן יש אפשרות לפתח אכסנה חיצונית בשטחים של הקיבוץ. בנוסף, למוצרים מיובאים רבים יש אריזה ייחודית, מיון ועוד, שצריכים להיעשות בארץ. זה עסק שלם שאפשר להקים בקיבוץ. "פרו" קטר אנד גמבל" לדוגמה, מייבאים לארץ את פרינגלס. כל אריזה עוברת תשע תחנות בארץ לפני שהמוצר עולה פה על מדפים. זה מייקר מאוד את התהליך ומשגע אותם. אנחנו רוצים לרכוש את הכול אצלנו.

יזמות עסקית שנייה שנראית לנו בעלת פוטנציאל היא הקמת מרכז קורנגרסים לתכנית "תגלית". התוכנית הזאת מביאה לארץ 3000-4000 צעירים יהודים מהעולם. הצבא, מדינת ישראל ומשרד החוץ מביאים אותם כדי שיטעמו מטעמה הטוב של הארץ ואולי ירצו להתגייס ולהשאר כאן. הם מגיעים לארץ וזורקים אותם במאות מקומות שונים באוטובוסים בודדים.

הקיבוץ - תבנית רוחה של התקופה (א)

מה גורם לאנשים "לחזור אל הקיבוץ" שנים רבות לאחר שעזבו אותו, לפלרטט ולריב עם עברם באינטנסיביות כזאת, בסוג של יחסי אהבה-שנאה? מה גורם לקיבוץ להשאר בתוכם שנים רבות לאחר שהם כבר יצאו ממנו? בסדרת מאמרים יוצא עזרא דלומי לבדוק את דמותו של הקיבוץ במציאות ובייצוגיו האמנותיים לנוכח המציאות החברתית המשתנה בישראל

עזרא דלומי

הקיבוץ

זוכה לאה רונה להי רבה מופעי חשבון נפש: בספרות, בקולנוע, במוזיאונים. וכך, ככל שמעמדו הלאומי, הציבורי והחברתי נחלש, כן פורח העיסוק התרבותי והאמנותי בו. זו עוד שעת סיכום לירית, אחת מרבות, המכילה אירוניה, געגועים, ביקורת, כעס, לעג ואהבה – כל החומרים מהם עשויים רגשות – שמהותם תלויה בנקודת המבט וההשקפה של המתבונן. במידה מסוימת ניתן לייחס את הגודש הזה לעובדה שבשנה שעברה מלאו מאה שנים לייסודה של דגניה, "אם הק" בוצות", אירוע שצוין בעצרות, ימי עיון ואף בשיבת ממשלה מיוחדת. ואכן, בהוצאת יד בן צבי הופיע הספר "הקיבוץ – מאה השנים הראשונות", שבו חוקרים שונים כותבים ומתעדים את שערך על הקיבוץ, את דרכו ההיסטורית והעכשווית, את הוויכוחים בתוכו ועל אודותיו; ההיסטוריון מוקי צור פרסם את הספר "לא בע" בים מעל – מאה ראשונה לדגניה" – המתעד את תולדותיה של הקבוצה הראשונה (הוצאת הקיבוץ המאוחד ויד בן צבי). בהקשר זה עלתה לאה רונה לאוויר גם מיני סדרת טלוויזיה, "הקיבוץ" שמה, אשר מתעדת מאה שנות קיבוץ, בעריכתם של מורי בראון וענת זלצר.

אלא שרוב הספרים החדשים, התערוכות והסרטים על אודות הקיבוץ שראו אור בשנים האחרונות אינם קשורים למלאת מאה שנה להיווסדה הם דנים בחייו היום-יומיים, בחוויותיהם של אנשים, במצוקותיהם ובלבטיהם, בעיקר בשקיעתו של הקיבוץ, בלא קשר ליובל המדובר. ויש עוד הבדל חשוב: בעוד "ספרי המאה" עוסקים בכותרתם ב"מאה השנים הראשונות", משמע, הם צורפים שיהיה המשך ותהיה גם מאה שנייה (ואולי שלישית), את הספרים האחרים, האישיים בעיקרם, ניתן לקרוא יותר כסוג של תפילת אשכבה. הם סיכום של מה שהיה – על הטוב ועל הרע שבו – ונראה שלא ישוב עוד: "איבדנו כל אשר יקר היה ולא ישוב עוד לעולם" כמאמר שיר רוסי ידוע, שהתאזרח בתנועות הנוער החלוציות ובקיבוצים והושר בהם בהתלהבות רבה.

התאונה כמטפורה של המצב

ספרו של אסף ענברי, בן קיבוץ אפיקים, "הביתה" (ידיעות ספרים, 2009), הוא תיעוד עלייתו ונפילתו, בו בעיקר נפילתו, של קיבוץ אפיקים

(איור: יעקב גוטרמן)

קריסת הקיבוצים היא אחד הפרקים העצובים בהיסטוריה שלנו ... לכן הבעיטה של הסיפור האכזרי "קיבוץ" מעוררת בי גם קצת רגשי אשם

קיים – מן המפוארים, החשובים והמרכזיים שבתנועה הקיבוצית; "לוח חלק" (זמורה ביתן, 2010) של הסופר פר נתן שחם מבית-אלפא, נפתח בתאונת דרכים קשה – אולי מטפורה לתאונה שקרתה לקיבוץ – וממשיך בהפרטתו ובמצבם העגום של תושביו קיבוץ שבניהם עזבו; שמו של הספר "היינו העתיד" (אחוות בית, 2011), שכתבה יעל נאמן, בת קיבוץ יחי"ע, יכול להעיד על תוכנו האירוני – הציפייה והאמונה ש"נהיה העתיד", שהעתיד זה אנחנו, בני הקיבוץ, הציירים האולטימטיביים, הגדלים בפס הייצור של המוסד החינוכי – דבר שלא קרה ושלדעתה גם אי אפשר היה שיקרה; סביון ליברכט כתבה סיפור בשם "קיבוץ" – על תקופת שירותה כחיילת בקיבוץ ניר-אליהו, המופיע בקובץ "מקום טוב ללילה" (כתר, 2002). בראיון עמה, היא אומרת: "קריסת הקיבוצים היא אחד הפרקים העצובים בהיסטוריה שלנו ... לכן הבעיטה של הסיפור האכזרי רי 'קיבוץ' מעוררת בי גם קצת רגשי אשם... כשאני מהרהרת באנשים הצעירים שהקימו את ניר אליהו, שחלקם היו מבוגרים ממני אז בשנים ספורות בלבד, אני חושבת גם עליהם בצער: אנשים צעירים שיצאו בתום לב לבנות דבר חדש ולא שייצרו ערו שטבע האדם חזק יותר מרצון גם הטוב." ("הארץ", 13.4.2011). כמו

רבים, גם סביון ליברכט בועטת בקיבוץ. כמו אצל רבים, הבעיטה הזאת מכאיבה גם לה עצמה. כמו רבים, היא קושרת את כשלונו הקיבוץ לעניינים שבטבע האדם. משמע, הכי"ש שלון היה צפוי מראש. הקיבוץ הכי"ש נוי על סולידאריות, שיתוף וערבות הדדית בין חבריו, לא יכול לגבור על "טבע האדם".

זיכרונות טובים וצלוקות

על הקיבוץ נעשו בשנים האחרונות גם כמה סרטים, חלקם זכו לתהודה רבה. הבמאי דרור שאול, בן קיבוץ כיסופים, יצר את "ארמה משוגעת" (2006), המציג תמונה אכזרית של קולקטיב דורסני, שאיננו חס על החריגים שבקרבנו ואף מתעמר בהם. לא נפקד מן העלילה סיפורה של הלינה המשותפת, אחד מסמליו של הקיבוץ עד שנות השמונים, שברבות השנים, עם העצמת הרצון הפרטיות וההתנערות מרוח ה"ביחד", הפך לאות של קלון והתאכזרות לילדים, עד כי נחשון גולץ, בן קיבוץ רוח מה ובוגר הלינה המשותפת, ביקש להעמיד לדין את קיבוץו באשמת "ניסויים בכני אדם" (שבועון "הקי-

בוץ", 19.4.2001). בסמוך לסרט זה הופיע הסרט "אסקימוסים בגליל" של יהושע סובול, חבר קיבוץ שמיר בעברו. סובול מנהל בסרט את מלחמתם של החברים הוותיקים שבניהם הפכו את אדמות הקיבוץ לנדל"ן וע"זבו והם, ההורים, מתגייסים כדי להחיותו מחדש ולהשיב את ימיו כקדם. הם יוצאים למלחמה נגד נציג הבנק שבא "לממש" את נכסי המשק.

שנתיים מאוחר יותר (2008), עלה לאקרנים סרטו של רן טל (בן בית השיטה) "ילדי השמש", סרט דוקו-מנטרי שבו מראיין טל יוצאי קיבוץ ציים המתמודדים עם הטוב ועם הרע של ילדותם – זיכרונות טובים מול צלוקות – שהותירה בהם התקופה ההיא. כמו בא סרט זה להשיב על ביקורתו של "ארמה משוגעת" באמירה: "אכן היה קשה, אבל לא הכל היה רע. הילדות בקיבוץ היא לא רק צלוקות". סוגיית החיים בבתי הילדים היא עניין מרכזי בסרט וכיוצא מכך יחסם של המראיינים למושגים כמו אבא ואמא, משפחה ופרט, גאוות היחידה מול התבטלותו של האני בפני הקולקטיב. סרט אחר, "שרה האפונים הירוקות" של יגאל תיבון (עין שמר), מפגיש קבוצה מבוגרי מוסד הרי אפרים בהגיעם לגיל ששים, לחשבון נפש עם עברם והשפעתו על ההווה שלהם, בבחינת "איפה היינו ומה עשינו". זיכרונות המכילים שמחה, כעס, מכאוב, לע"תים תחושות החמצה.

הלינה המשותפת כאם כל החטאים

במוזיאונים בלטה התערוכה "לינה משותפת" (2005, אוצרת טלי טמיר), שהוצגה בתל-אביב, בבית הלנה רוי בינשטיין וזכתה למבקרים רבים. התערוכה שיקפה את מיצוי של הקולקטיביזם הקיבוץ הכופה עצמו על הפרט, עד כדי יצירת תחושה שמדובר בקסרקטין, שלא לומר, סוג

לפי תומו, הסביר המדריך לילדים: "אתם יודעים שבקיבוץ לכל חבר נתנו מספר...". כשהוא מתכוון למספר הכביסה. תהיתי בהביטי על הילדים אם זה מה שהם הבינו

של גולג. בבקרי בתערוכה זו, צדה את אוזני שיחה בין אחד המדריכים בתערוכה לבין קבוצת נערים שביקרה במקום. היה זה, כמדומני, כאשר המדריך התייחס לנושא מחסן הבגדים בקיבוץ – בקיבוץ השומר הצעיר מחסן הבגדים נקרא "קומונה" – שם לכל חבר היה תא שמספרו היה מוטבע על בגדיו, כדי שיוכנסו לתאו, לאחר הכביסה והגיהוץ, סידור שנועד לייצל את חלוקת הכביסה הנקייה לחברים.

לפי תומו, הסביר המדריך לילדים: "אתם יודעים שבקיבוץ לכל חבר נתנו מספר...". כשהוא מתכוון למספר הכביסה. תהיתי בהביטי על הילדים אם זה מה שהם הבינו בקונטקסט של אותה תערוכה – למול מיצגים שנראו כלקוחים ממחנה צבאי – בעידן שכביסה עושה בבית כל אחד לעצמו, במכונה משלו, ואף אחד לא זקוק למספר סידורי על בגדו... הדיבור על "קומוניזם כמו ברוד" סיה", שבו נמחקת זהותו של היחיד (שהוא מספר ב"קומונה") רווח לא מעט כיום בשיח הקיבוץ ויש אף הטוענים כי אין זה מקרי שנפילת הקומוניזם בברית המועצות ומשבר הקיבוצים הגדול התרחשו בערך באותה תקופה. נראה שגם לא מקרה שמכלל רבים מעולי רוסיה ובניהם ששהו בקיבוץ עם עלייתם ארצה במסגרת "בית ראשון במולדת", רק מעטים נקלטו בקיבוץ. למרות ההבדלים העצומים בין כאן לשם, לחלקם החיים בקהילה משותפת הזכירו את הקולחוז הרוסי, אותו כפר קומוניסטי שבו האיכר הוא הייל שפרי עמלו שייך למולדת.

תמיד לחזור אל הקיבוץ

מה גורם לאנשים "לחזור אל הקיבוץ" שנים רבות לאחר שעזבו אותו, לפלרטט ולריב עם עברם באינטנסיביות כזאת, בסוג של יחסי אהבה-שנאה? מה גורם לקיבוץ להישאר בתוכם שנים רבות לאחר שהם כבר יצאו ממנו? מה הפך ארגון לא גדול – בשיאו, במשך זמן קצר בלבד לאחר הקמת המדינה, הוא היווה כ-6% מכלל האוכלוסייה – להיות כל כך משמעותי בחייהם של אנשים ובתולדותיה של המדינה? מה יוצר את התערוכת המוזר, שהיא שילוב של ביקורת, לעתים ארסית וקטלנית, כלפי הניסיון החלוצי הזה, עם תחושת ה"חבל שזה נגמר"? מה גרם למנחם בגין, ברצותו לקעקע את כוחה של תנועת העבודה, לבחור דווקא בקיבוץ, בזמן שכבר היה בתחילת שקיעתו – ב-1981 – כנקודת משען, מוצלחת מאוד מבחינתו, למתקפתו הפוליטית? מה גרם למתקפה זאת להיקלט בציבור ולעורר כל כך הרבה גלי שנאה כלפי הקיבוץ ולפגוע אנושות בתדמיתו ובמעמדו הציבורי?

הקיבוץ הוא תבנית רוחה של התקופה. לכן הקיבוץ הישן, שהיה גרסה רדיקלית של העידן החלוצי-סוציאליסטי, נמצא במוקד ההתייחסות – לחיוב ולשלילה – לתקופה זו.

המאמר התפרסם בכתב העת "כיוונים חדשים" (דצמבר 2011)

פעם היינו

לפעמים צריך לנסוע עד ארצות הברית כדי לגלות מחדש את החינוך שאנחנו יצרנו אי אז

אבישי גרוסמן / עין שמו

תלמה, שהיתה במשך שנים רבות מורה בבית הספר הקיבוצי שלנו, הוזמנה לביקור בבית ספר יסודי בעיר בוסטון שבארצות הברית. בשיחתה עם מנהלת בית הספר לפני הביקור נאמר לה כי בית הספר פועל על פי "שיטות חינוכיות מיוחדות וחדשניות". תלמה הסתקרה.

ביום המיועד הגיעה תלמה לבית הספר, המנהלת הושיבה אותה באחת הכיתות ולאחר שעה של צפייה הוזמנה תלמה לשיבת צוות המורים בו נפרשו לפני העקרונות החינוכיים ודרכי יישומם במסגרת בית הספר. "אנחנו מנסים במסגרת השיעורים להקיף את הנושאים

האמריקאים "ממציאים את הגלגל מחדש" כפי שהיו אומרים הציניקים שבינינו. אנחנו ודאי נשלח את אנשי החינוך שלנו במטרה ללמוד את רזי התורה החינוכית 'החדשה' שאנחנו המוצאנו ושכחנו

הנלמדים מכול האספקטים שלהם: היסטורי, גיאוגרפי, אמנותי וחוויתי", הסבירו לה המורים.

"אנחנו יוצרים חוויית לימוד כוללת באמצעות הצבת שאלות שעל התלמיד להתמודד איתן, מפגש עם תופעות טבע והכרת הסביבה הגיאוגרפית בה חיים התלמידים." "כל מורה הוא גם מנחה הכיתה", המשיכו. "מחובתנו לעמוד בקשר רצוף ויום-יומי עם התלמידים, במיוחד עם אלה שמתקשים להסתגל למסגרת החינוכית המיוחדת שלנו. בסוף כל פרק לימודי על התלמידים להכין תערוכה בה מוצגים הנושאים אותם למדו והשאלות שאתן התמודדו במהלך לימוד הנושא."

"חשוב לנו להדגיש", אמרה מנהלת בית הספר, "שאצלנו אין בחינות אלא רק הערכות שניתנות לתלמידים על ידי מוריהם בהתחשב בהתקדמותם האישית בתחומים השונים. מכאן שגם לא קיימת בבית הספר שלנו בדיקה 'אובייקטיבית' של הישגי התלמידים כאשר משווים באמצעות בחינות אחרות את הישגיהם של התלמידים. בבית הספר שלנו קיימות רק הערכות סובייקטיביות על התקדמותו האישית של כל תלמיד."

מורה אחת הסבירה: "אצלנו לא נהוגה היררכיה בין המורים בינם לבין עצמם וכמוכן שגם לא בין המורים לתלמידים."

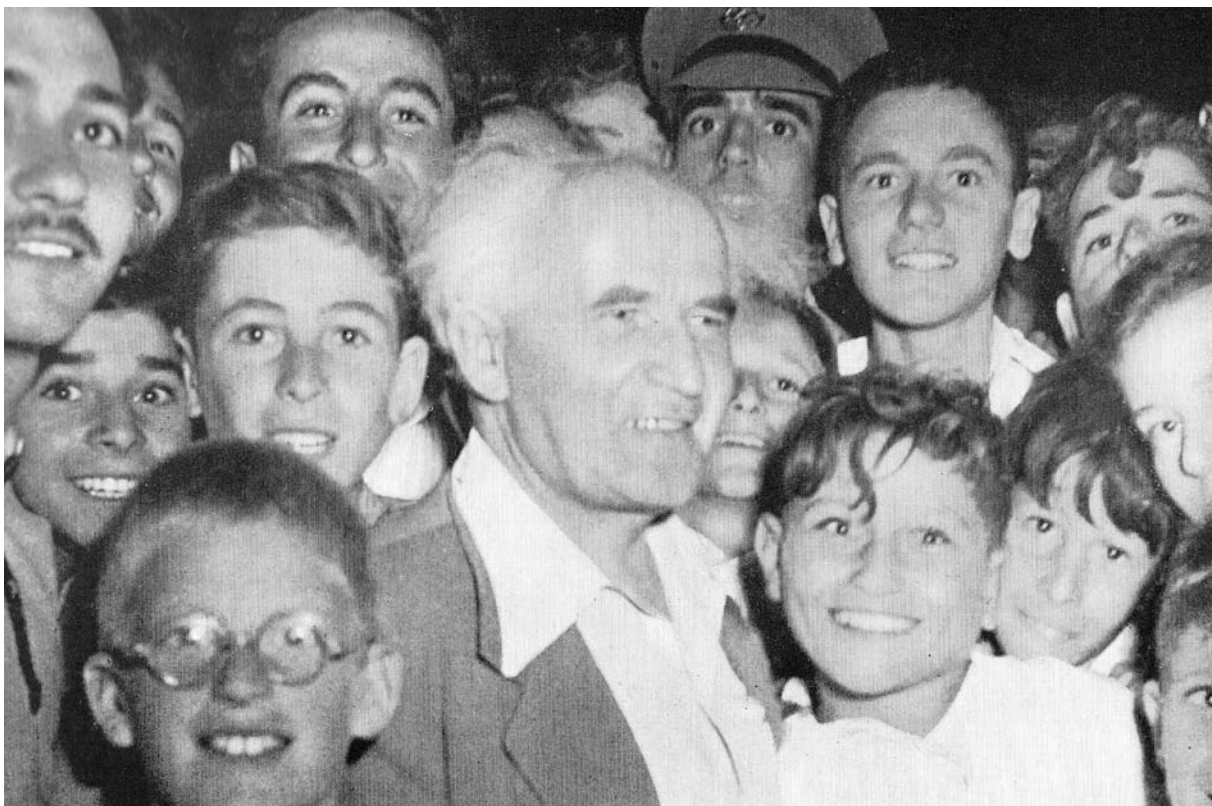
מורה אחר הוסיף: "ההדברות במסגרת קהילת בית הספר היא תמיד בגובה העיניים, במטרה להעניק תחושה של שוויון ערך בין כל השייכים והמתפקדים בין כותלי הבית הזה."

בסיום ישיבת הצוות הודתה תלמה למנהלת בית הספר ולצוות המורים ונפרדה מהם עמוסה במחשבות.

"הם גילו, אמנם באיחור, את 'שיטת הנושאים' שהייתה מקובלת במשך שנים בבית הספר הקיבוצי", חשבה לעצמה המורה תלמה, חברת הקיבוץ.

"אנשי החינוך שלנו גיבשו את הרעיונות והוציאו אותם לפועל בעשרות קיבוצים במשך שנים רבות. עכשיו, כשאנחנו כבר שכחנו, האמריקאים 'ממציאים את הגלגל מחדש' כפי שהיו אומרים הציניקים שבינינו. אנחנו ודאי נשלח את אנשי החינוך שלנו במטרה ללמוד את רזי התורה החינוכית 'החדשה' שאנחנו המוצאנו ושכחנו."

"פעם היינו", חשבה לעצמה תלמה, "פעם היינו." "ואולי" חשבה לעצמה מחשבה עייפה ואופטימית, "אולי עוד נהיה."

בן גוריון. דיבר נגד אישיותו של ציזלינג

מבט היסטורי

הסמינר והפילוג שהיה

הדיון המתעורר בעיתונות על אירועי הפילוג בעין-חרוד מחזיר את רחל סבוראי לאחור, לימי הפילוג, והיא רוצה להעמיד דברים על דיוקם

רחל סבוראי / רבינים

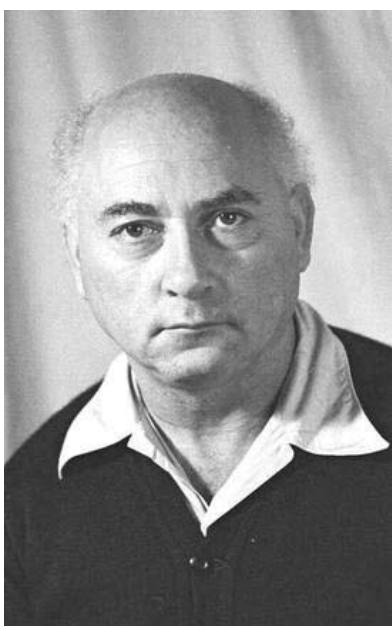
לאחרונה

בו הרבה דברים בעיתונות הקיבוצית על הפילוג בעין-חרוד שטרדו מאוד את מנוחתי. במשך שבוע שלם קראתי, השווייתי, למדתי - ורתחתתי. כמה אפשר לא לדייק בתיאור הזמן ההוא? מתוך הפרטים הרבים ואי הדייקים שנכתבו רצייתי להרחיב על נושא אחד והוא הסמינר.

הסמינר או "הסמינר הגבוה לעבור דה" היה מסגרת לימודים גבוהים ברמה אוניברסיטאית אליו נשלחו חברי הקיבוץ בוץ המאוחד. הלומדים גרו ולמדו בעין-חרוד ואכלו את הארוחות שלהם בחדר האוכל של הקיבוץ.

באחת הכתבות שפורסמה ב"ידיעות הקיבוץ" יוחד מקום נרחב לסמינר. מדי ברי חברי האיחוד בכתבה משתמע של-פתע, באמצע הפילוג, הגיעו עשרות חברים חדשים, משתתפי הסמינר, והיה חשש שהם יצטרפו חלילה לכוח של המיי-עוט. בעין-חרוד הגדולה, שבכל אחד מהלוקים מאות חברים, בני נוער וילדים, יצטרפו חלילה כמה עשרות חברים מפ"ם ויגרילו את הכוח שלה.

באמת כך היה? למעשה, הסמינר היה חלק מעין-חרוד במשך שנים. כבר שנים לפני כן נשלחו מכל הקיבוצים חברים ללימוד בסמינר. תארו לכם איך מרגיש חבר שאישרו לו, אחרי שנות עבוד רבות, לימודים רצופים של חצי שנה. הוא מגיע לסמינר בעין-חרוד ובפתח חדר האוכל יושבים חברים ותיקים ומסבירים לו שאין הוא מוזמן לאכול בחדר האוכל של הקיבוץ.

אהרון ציזלינג

מי שפילג את הקיבוץ המאוחד הוא מי שפילג את המחנות העולים, את הפלמ"ח ואת זרם העובדים - בן גוריון, שלא יכול היה לשאת מקום שלא הוא ישלוט בו.

ביום בו מנעו את כניסתם של הסמינר נריסטים החדשים לחדר האוכל, עמית רתי שם מבוישת על שלא מאפשרים להם להיכנס. או אז שמעתי לירי צעקה מפיו של מנהל בית-ספרנו חיים שפרו: "ני שעמד לירי: 'שמעון, למה אתה מכה את אביך?'"

הרמתי את עיני: שמעון בנו לא עמד לידו, הוא עמד בצד הרחוק של חדר האוכל. "איך אביו מעליל עליו כדבר הזה?" חשבתי באותו הרגע.

זמן קצר מאוחר יותר התארחתי אצל ידיד במושב כפר-הס. אבי המשפחה לא האמין לי ששמעון לא הכה את אביו חיים. "זה היה כתוב בעיתון", כך הוא אמר לי, "זה התפרסם בעיתונות" ואני בשלי: "אבל שמעון לא הכה את אביו ואף בן לא הכה את אביו". זאת היתה עלילה או וגם היום ממשיכים לספר את הסיפור השקרי הזה.

הצד שהיה לוחמני מבין הצדדים היה צד המפא"י-ניקים. כתוב בכתבה ששלמה לביא הנהיג אותם, לעניות דעתי זה לא נכון. מי הנהיג אותם איני יודעת ולא ידעתי גם אז. אבל מי שהיה אלים - זה הם.

ולבסוף מלים משלי: לעניות דעתי מי שפילג את הקיבוץ המאוחד הוא מי שפילג את המחנות העולים, את הפלמ"ח ואת זרם העובדים - בן גוריון, שלא יכול היה לשאת מקום שלא הוא ישלוט בו.

אני התפקחתי מאישיותו עוד כנערה: כאשר מועצת מפא"י התכנסה בעין-חרוד בחדר האוכל ובן גוריון דיבר שם נגד אישיותו של ציזלינג. לא הבנתי הרבה בפוליטיקה, אך בראותי אדם מדבר בעין-חרוד נגד אבא של יובל, עוזי ומיכל, זה נראה לי בלתי תקין. אמא שלי התפקחה מאישיותו של בן גוריון מאוחר יותר, כאשר הוא הכפיש את לוי אשכול שהיה ראש ממשלה ושר ביטחון ובן אדם מצוין, ובן גוריון אפילו לא היה קורא לו בשמו.

שדה אליהו

ענתה על השאלון: תמר שרוק

שם הקיבוץ: שדה אליהו, על שם הרב אליהו גוטמכר

תאריך לידה: ל"ג בעומר, תרצ"ט, 1939

אוכלוסייה: חברים כ-260, ילדים כ-250, כ-100 חברה מגיל 18 עד 28, מעט תושבים, חיילים בודדים, גר עין "צבר", אולפן, בית מדרש לבוגרי צבא, מתנדבים ועוד. האוכלוסייה כולה כ-740 איש.

המייסדים היו ייקים. אח"כ הצטרפו איטלקים וצרפתים. במהלך השנים נוספו אליהם בני גרעיני נח"ל, בני משק וחברים בוגרי אולפן מארצות רבות ומגוונות.

מספר כלבים: בשבילי, כל כלב הוא אחד יותר מדי!

מספר חתולים: כנ"ל.

מקורות פרנסה מר-

כזיים: אנו מתפרנסים בעיקר מתשלובת מפעל לי "ביובי", בהם מפעל לגידול דבורים להאבקה בחממות, מפעל לגידול זבובים מעוקרים להורדת מפלס זבוב הים התיכון ומפעל לגידול חרקים שונים להדברה ביולוגית (ואל תשאלו אותי מה יקרה אם פעם תיפול שם פצצה). בנוסף יש לנו רפת, מפעל לייבוש תבלינים, מטעים, גד"ש, לולים, וכ-60 חברים עובדי חוץ.

יזמויות מיוחדות: "ביוטור" - ענף תיירות המתמקד בסיורי חקלאות

אורגנית ומפעיל גם בית קפה לקבוצות ואירועים קטנים.

"חפש אותי" - מחסן תלבושות מרהיבות לכל אירוע, הצגה או הופעה.

חדר האוכל: פתוח לשלוש ארוחות ביום וכן בליל שבת ובשבת בצהריים. האוכל לא מופרט (שמועה אומרת שהוקם צוות לבדיקת הפרטת המזון אך אנו מתקשים להאמין בכך).

מנות פופולאריות: לארוחת הצהריים של יום שישי יש קדושה מיוחדת! אסור באיסור חמור לשנות את הרכב הארוחה (מרק שעועית, אטריות עם רוטב עגבניות, ביצים קשות) או אפילו את צורת האטריות! כמו כן, כבר 50 שנה לפחות אנו אוכלים בליל שבת חסה, מרק, עוף ואורז. גם כאן - מי שמנסה לשנות יזכה למחאות נמרצות.

יש לנו גם מנה מיוחדת הנאכלת פעם בשנה ושמה הוא "פש"

טידת ים סוף" אך את הפרטים עליה ניתן רק בע"פ למתעניינים.

הנושא החם בשבילי הקיבוץ:

ביה"ס התיכון המשותף שלנו - לאן פניו? האם להפריד בין הבנים לבנות? ודרכנו החינוכית - לאן?

וכן - איך אפשר לצמצם את העלויות הגבוהות של הוצאות הקהילה? נשמח לשמוע פתרונות יצירתיים שלא יפגעו באף אחד!

אירוע היסטורי:

בקיבוץ שלידינו (שלא ננקוב בשמו כדי לא לעשות להם פרסומת) היה פעם קרב ממשי וגם נמדדה אצלם רמת החום הגבוהה ביותר בארץ. ואנחנו - לידם. גם טוב, לא?

מה מרכלים עלינו השכנים?

מאז שהיינו ילדים קראו לנו "שדה אליהו קמצניהו" והיום אומרים עלינו שאנחנו שמרנים (אנחנו?!), אבל האמת היא שהם פשוט מקנאים.

סלבריטיז: אין. אנחנו צנועים. אך בכל זאת - שני האנשים המפורסמים משדה אליהו הם מלכה האס - אם הגנות בכל התנועה הקיבוצית ובארץ וכמובן מריו לוי הוא אבי החקלאות האורגנית

בארץ. אנחנו מאוד גאים בשניהם.

גאוות הקיבוץ: ללא ספק נטייתנו האקולוגית והחקלאות האורגנית.

אצלנו כבר כמה שנים יש בפינות האשפה מיכלים למחזור פלסטיק, זכוכית, נייר וקרטון ועניין הפרדת האשפה כבר טבוע בכל ילד ומבוגר.

הצעירים בגבע רוצים שיתוף

לקראת חג ה-90 של קבוצת גבע ענו למעלה מ-200 חברים על שאלון בנוגע לחיים בגבע. מתוך כלל המשיבים 75% הביעו את רצונם שיימשך השיתוף המלא בגבע. בניגוד לדעה הרווחת לפיה החברים הוותיקים, בשמירתם, רוצים לשמור על השיתוף ואילו הצעירים רוצים הפרטה, התגלה בתוצאות השאלון שחלק גדול מהחברים הצעירים מעוניינים שגבע יישאר קיבוץ המקיים שיתוף מלא.

אלי גורן, גבע

